

ПОРЯДКУ І ВИДИ ОСВІДУВАННЯ В ПРОЕКТІ КПК УКРАЇНИ

Лук'янчиков Є.Д.

д.ю.н., професор, професор кафедри інформаційного та підприємницького права НТУУ «КПІ»

Освідування є самостійною процесуальною дією і в чинному КПК України (ст. 193) розміщується в одній главі з оглядом і відтворенням обстановки та обставин події. Обумовлюється це збігом пізнавальних прийомів, що застосовуються під час проведення даних слідчих дій. В проекті нового КПК України (реєстр. №9700) освідування включено до глави 20 «Слідчі (розшукові) дії».

На відміну від чинного КПК мета даної слідчої дії розширюється і полягає не тільки у виявленні на тілі особи особливих прикмет, але і слідів кримінального правопорушення. На дану обставину звертала увагу О.В. Капліна і пропонувала відносити до мети даної слідчої дії виявлення «слідів злочину та інших властивостей і ознак, що мають значення для кримінальної справи» [1, с. 313]. Віднесення до мети освідування встановлення слідів злочину не викликає заперечень. Встановлення «інших властивостей» організму людини потребує додаткового розгляду.

Необхідність встановити на тілі особи сліди кримінального правопорушення обумовлюється потребами практики і не викликає сумніву. Щодо інших завдань освідування слід звернути увагу на наступне. Розвиток теорії кримінального процесу і криміналістики України перебуває під впливом аналогічних процесів у Росії. Відповідно до ст.181 КПК РФ мета освідування полягає у «виявленні слідів злочину та особливих прикмет» на тілі відповідної особи. Дане положення знаходило відображення в підручниках з кримінального процесу і криміналістики, якими переважно користувалися на теренах України. Воно стало настільки розповсюдженим, увійшло в науковий обіг, що його сприймають як таке, що відповідає вітчизняному законодавству. Подібний вплив спостерігаємо і сьогодні, про що свідчить наведене вище визначення мети освідування О. В. Капліною. Поряд з встановленням зазначених обставин, до мети освідування вона відносить виявлення «властивостей особи, що мають значення для справи». Таке твердження повною мірою відповідає вимогам ст. 179 КПК РФ, якою до мети освідування віднесено виявлення стану сп'яніння або інших властивостей і ознак особи, що мають значення для справи.

Зазначимо, що ні чинний, ні проект нового КПК України не згадують про встановлення властивостей особи під час освідування. В статті 238 проекту КПК мета освідування розширюється, проте встановлення стану особи до неї не включається, що слід визнати доречним.

Крім того дана стаття містить декілька новел у порівнянні з чинним КПК України. Змінюється порядок освідування. Якщо сьогодні для його проведення виноситься постанова слідчим, то проект передбачає можливість його проведення лише на підставі постанови прокурора. Такий порядок спрямований на створення додаткових гарантій захисту особи, забезпечує її недоторканність.

З незрозумілих обставин дана норма обмежує коло осіб, які можуть проводити освідування (слідчий, прокурор), виключаючи з нього орган дізнання, а також не передбачає можливості освідування обвинуваченого, на відміну від чинного КПК.

Чинний КПК України (ст.193) передбачає два види освідування залежно від того, хто його проводить: слідче – може проводити слідчий, орган дізнання, прокурор; медичне – може проводити судово-медичний експерт, а за його відсутності лікар, що має відповідні спеціальні знання.

З аналізу ст.238 проекту КПК види освідування залишаються під сумнівом. Слідче освідування не викликає заперечень. Воно проводиться слідчим, а у разі необхідності за участю судово-медичного експерта або лікаря. Щодо медичного освідування залишаються нез'ясованими окремі питання. В статті зазначається, що воно може проводитися лікарем за згодою особи, яка освідується і не згадується судово-медичний експерт. На нашу думку у цьому вбачається певна прогалина. Проведення освідування судово-медичним експертом може бути більш результативним. Така діяльність є його професійним обов'язком і повсякденною роботою. Сумніви у визнанні даного виду освідування у сучасному викладенні даної норми виникають і тому, що передбачена лише одна форма фіксації результатів освідування – протокол (ч.5 ст. 238). Складання протоколу процесуальної дії є прерогативою слідчого. Виникає запитання про те, яким документом мають оформлятися результати освідування проведеного лікарем. Зазначена обставина має знайти обов'язкове відображення в нормі КПК.

Об'єктом освідування є тіло людини, що зачіпає її права на особисту недоторканість. Тому під час проведення освідування забороняється застосовувати дії, що принижують гідність людини або небезпечні для неї. Якщо освідуванню підлягає особа іншої статі, його проведення доручають слідчому відповідної статі.

Освідування в слідчій практиці часто пов'язано з необхідністю встановити на тілі людини подряпини, сліди укусів, хірургічних операцій, крові тощо. Це потребує використання спеціальних знань у галузі медицини. Слідчий доручає таке освідування судовому медику або лікарю. Останні за результатами огляду тіла людини складають відповідно акт або довідку. Такі дії Л. Д. Удалова називає медичним освідуванням [2, с. 182]. Разом з тим слід звернути увагу на те, що судовий медик і лікар підходять до освідування більшою мірою з медичної точки зору і менше уваги звертають на встановлення та фіксацію особливих прикмет і слідів, які можуть у подальшому мати значення для проведення трасологічних досліджень з метою встановлення механізму заподіяння тілесних ушкоджень. У цьому зв'язку слушною є думка С. О. Софронова, про проведення освідування безпосередньо слідчим із залученням до участі у ньому судового медика або лікаря [3, с. 13-14]. Це дозволить поєднати знання юридичні і медичні під час проведення освідування, щоб встановити наявність і характер тілесних ушкоджень – ран (вогнепальних, різаних або колотих, рубаних або заподіяних тупим предметом); саден, подряпин, синців, слідів дії отруйної речовини, визначити їхні розміри, локалізацію на тілі та правильно і повно відобразити встановлені обставини у протоколі слідчої дії.

На завершення слід зазначити, що урахування зазначених пропозицій в процесі завершення роботи над проектом КПК України сприятиме покращенню викладення його окремих положень, що стосуються порядку освідування, усуненню неузгодженостей і суперечностей між окремими частинами даної норми.

Список використаних джерел

1. Капліна О. В. Слідчі дії / О. В. Капліна // Кримінальний процес: підручник / За ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
2. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України / Л. Д. Удалова. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. – 352 с.
3. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 „Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза” / С. О. Сафронов. – К., 1999. – 19 с.

